

መስከረም 24 ቀን 2010 ዓ.ም

- ዳኞች:- 1.ዳኝ መላኩ
- 2. ረታ ቶሎሳ
- 3. ተክሊት ይመሰል
- 4. ቀነዓ ቂጣታ
- 5. አብዬ ካሳሁን

አመልካች:- አቶ መሳይ ቦጋለ - ተወካይ ወ/ሮ አይናለም በቀለ ቀርቦዋል።

ተጠሪ:- ወ/ሮ አይናለም አለሙ - ጠበቃ ፋሲል ይነሱ ቀርቦዋል።

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር ጉዳይ የብድር ውልን መነሻ ያደረገ ክርክር ሲሆን፣ የአሁን አመልካች የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.176598 በ14/11/2008 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲሻርልኝ በማለት ያቀረበውን አቤቱታ መርምሮ ለመወሰን ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ ሲታይ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የአሁን ተጠሪ ከሳሽ፣ የአሁን አመልካች ተክላሽ ሆኖ ተከራክሯል። ከሳሽ ባቀረበው ክስ በከሳሽ እና ተክላሽ መካከል በ18/1/2003 ዓ.ም በተደረገ የገንዘብ ብድር ውል ተክላሽ ብር 400,000 /አራት መቶ ሺህ/ ከከሳሽ ተበድረው በወሉ መሰረት ስላልከፈለ ይህን ገንዘብ ከሕጋዊ ወለድ እንዲሁም ወጪና ኪሳራ ጋር እንዲከፍለኝ በማለት በተፋጠነ ሥነሥርዓት ክስ አቅርቧል።

ይህን ክስ በተመለከተ ተክላሽ ቀርበው የመከላከያ መልስ እንዲያቀርብ እንዲፈቀድለት ማመልከቻ ቢያቀርብም ፍ/ቤቱ ሳይቀበለው አልፎታል።

ከዚህ በኋላ ፍ/ቤቱ ጉዳዩን በመመርመር በሰጠው ወሳኔ ተከላኝ በብድር ብር 400,000 /አራት መቶ ሺህ/ ከከላኝ የወሰደ መሆኑን የቀረበው የገንዘብ ብድር ወል ሰነድ የሚያስረዳ በመሆኑ ተከላኝ በወሎ መሰረት የመፈጸም ግዴታ ያለበት ስለሆነ ከላኝ ደግሞ በወሎ መሰረት እንዲፈጸምላቸው የመጠየቅ መብት ስላላቸው ተከላኝ ይህን በብድር የወሰደውን ገንዘብ ለከላኝ እንዲከፍል ክስ ከቀረበበት ቀን ጀምሮ ከሚታሰብ 9% ወለድ ጋር እንዲከፍል በማለት ወስኗል። የሥር ተከላኝ በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረበ ቢሆንም ፍ/ቤቱ የቀረበውን ይግባኝ ወድቅ በማድረግ የሥር ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ነው።

የአሁን አመልካች ሐምሌ 9 ቀን 2008 ዓ.ም የተጻፈ አራት ገጽ አቤቱታ አቅርቧል። የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ፡- የአሁን ተጠሪ ላቀረቡት ክስ አመልካች ማስፈቀጃ በማቅረብ ወደ ክርክር እንድገባ ያቀረብኳቸው ምክንያቶች የብድር ወሎ በይርጋ የሚታገድ ነው፣ ወሎ ፈራሽ ነው፣ ብድሩ ሕገ ወጥ የአራጣ ብድር ወል ስለሆነ ፈራሽ ነው፣ የብድር ወሎ የኮንዶሚኒየም ቤት ሽያጭ ወል ተቀጽላ እና ጥገኛ /መተማመኛ/ ወል ነው፣ አመልካች በ1997 ዓ.ም የደረሰኝን ባለ ሁለት ክፍል መኝታ ያለው የኮንዶሚኒየም ቤት ለተጠሪ በመሸጥ ወክልና ሰጥቼ ለዚህ መተማመኛ እንዲሆን የብድር ወል በማስመሰል የተፈረመ እንደሆነ በመግለጽ ያቀረብኩት ሲሆን የሥር ፍ/ቤት ማስፈቀጃውን ሳይቀበል እና መልስ እና ማስረጃዬን ሳይሰማኝ የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲሻርልኝ በማለት በዝርዝር አመልክቷል።

የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን በመመርመር፣ በዚህ ጉዳይ አመልካች በተፋጠነ ሥነ ሥርዓት ለቀረበበት ክስ መከላከያ ለማቅረብ ያቀረበው ማስፈቀጃ በሥር ፍ/ቤት ወድቅ የመደረጉን አግባብነት፣ ለመመርመር ሲባል አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪ መልስ እንዲያቀርብ በታዘዘው መሰረት መስከረም 23 ቀን 2009 ዓ.ም የተጻፈ ሁለት ገጽ መልስ አቅርቧል። የመልሱም ይዘት በአጭሩ፡- አመልካች ለቀረበባቸው ክስ ሊያስተባብላቸው የሚችል ማስፈቀጃ በሥር ፍ/ቤት ባላቀረቡበት በሀሰት አቅርቤያለሁ በማለት ለዚህ ችሎት ያቀረቡት ማመልከቻ ወድቅ በማድረግ የሥር ፍ/ቤቶች ወሳኔ

በማጽናት በቂ ኪሳራ እንዲወሰንልኝ በማለት በዝርዝር ተከራክሯል። የአሁን አመልካች የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርቧል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከላይ የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኛቸውን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ወሳኔ እና አግባብነት ካላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንዲሁም አቤቱታው ያስቀርባል ሲባል ከተያዘው ጭብጥ አንጻር እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመርነው የአሁን ተጠሪ ባቀረቡት ክስ አመልካች በ18/1/2003 ዓ.ም በተደረገ የገንዘብ ብድር ወል መሰረት ብር 400,000 ተበድረው ስላልከፈሉ ገንዘቡን ከሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍላቸው እንዲወሰንላቸው በተፈጠነ ሥነ ሥርዓት ክስ ማቅረባቸው ተመልክተዋል። የአሁን አመልካች በበኩሉ ለዚህ ክስ የመከላከያ መልስ ማቅረብ እንዲችል እንዲፈቀድለት የማስፈቀጃ ማመልከቻ ያቀረበ ቢሆንም ተቀባይነት ሳያገኝ መቅረቱን የሥር ወሳኔ ያሳያል። የሥር ፍ/ቤት አመልካች ያቀረበውን የማስፈቀጃ ማመልከቻ ወድቅ በማድረግ አመልካች በቀረበው ክስ መሰረት በብድር ወሉ መሰረት የወሰደውን ገንዘብ ከሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍል የወሰነ መሆኑን የሥር ወሳኔ ግልባጭ ያመለክታል። ከዚህ አንጻር ምላሽ ማግኘት ያለበት ጉዳይ ተጠሪ ያቀረቡት ክስ በተፋጠነ ሥነ ሥርዓት መሰረት የቀረበ ነው በሚል ምክንያት የአመልካች ማስፈቀጃ ተቀባይነት ማጣቱ የሕጉን ዓላማ ያገናዘበ ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነው።

እንደሚታወቀው የፍትሐ ብሔር ክርክር የሚመራበት ሂደት በፍትሐ ብሔር ሥነሥርዓት ሕግ ላይ ተመልክቷል። የሥነሥርዓት ሕግ የክርክሮችን ባህር ከግንዛቤ በማስገባት የክስና የመልስ አቀራረብ ሂደቱን በሚያመለክት የተቀረጸ መሆኑን ማየት ይቻላል። በዚህ መሰረት የፍትሐ ብሔር ሥነሥርዓት ሕግ በአምስተኛ መጽሐፍ ልዩ ስነሥርዓት ምዕራፍ 1 በአጭር ሁኔታ በሚወሰኑ ክርክሮች ላይ ስለሚፈጸም ሥነ ሥርዓት ከአንቀጽ 284--292 ተደንግጎ እናገኛለን። በዚህ ሥርዓት የሚቀርብ ክርክር የሕግ አወጭውን ሃሳብ የሚያሳካ ነው ተብሎ ይገመታል። ነገር ግን የእነዚህን ድንጋጌዎች መስፈርት የማያሟሉ ክሶች በዚህ ሥርዓት የሚቀርቡ ከሆነ እና በተከላሽ በኩል የሚቀርበውን የመከራከርና የመከላከል መብቱን የሚያሳጡ ከሆነ በሕገ መንግስቱ የተመለከተውን የመሰማት መብት የሚነፍግ ይሆናል። በአጭር ሁኔታ የሚወሰኑ

ክርክሮች መመራት ያለባቸው በዚህ ምዕራፍ በተደነገገው አግባብ ሊሆን ይገባል። ስለሆነም በአጭር ሁኔታ የሚወሰኑ ክርክሮች ወይም በተፋጠነ ሥነሥርዓት የሚቀርብ ክስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.284 የተመለከተውን ቅድመ ሁኔታዎችን ያሟላ መሆን እንዳለበት ግልጽ ነው። በዚህ ድንጋጌ ሥር እንደተመለከተው ከሳሽ ከተከሳሽ ላይ የሚጠይቀው ሂሳብ ወይም ጥሬ ገንዘብ ከነወለዱ ወይም ያለወለድ ወይም ልኩ ተወስኖ የታወቀ ሲሆን ክስም የተመሰረተው ከዚህ ቀጥሎ የተመለከቱት ምክንያቶች ላይ በሆነ ጊዜ :- /ሀ/ በወል መሰረት በግልጽ በተደረገ ወል ወይም በሐዋላ ወረቀት ወይም በገንዘብ አለብኝ ሰነድ ወይም በቼክ ወይም ተራ የሆነ የባለዕዳነትን በሚገልጽ ወል በማለት ይደነግጋል። በዚህ ድንጋጌ አግባብ የሚቀርብ ክስ የተፋጠነ ሥነሥርዓት የሚል አርዕስት ተሰጥቶና በቃለ መሐለ ተደግፎ መቅረብ እንዳለበት ይገልጻል። የዚህን ድንጋጌ መስፈርት የሚያሟላ ክስ ሊቀርብ የሚገባው በዚህ በአጭር ሁኔታ በሚወሰኑ ክርክሮች ወይም በተፋጠነ ሥነሥርዓት እንደሆነ የሚያከራክር አይሆንም።

በዚህ ድንጋጌ አግባብ የሚቀርብ ክስ ደግሞ የተከሳሽ የመከራክርና የመከላከል መብት ሙሉ ለሙሉ ለመንፈግ ታስቦ የተቀረጸ እንዳልሆነ መገንዘብ ያስፈልጋል። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.285 ይዘትና ዓላማ እንደሚያመለክተው ተከሳሽ ቀርቦ መከላከያ እንዲያቀርብ እንዲፈቀድለት ለፍ/ቤት ማመልከት እንደሚችል ነው። በዚህ መልክ የመከላከያ መልስ እንዲያቀርብ እንዲፈቀድለት ማመልከቻ ያላቀረበ እንደሆነ ግን ከሳሽ የጠየቀውን ገንዘብ ከነወለዱ እንዲከፍል እንደሚወሰንበት ያስገነዝባል። ተከሳሽ ቀርቦ እንዲከላከል እንዲፈቀድለት የሚያመለክተው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.286 ሥር በተመለከተው አግባብ ሊሆን እንደሚገባው ነው። ተከሳሽ ቀርቦ ለመከላከል እንዲፈቀድለት የሚያቀርበው ማመልከቻ በቃለ መሐለ ተደግፎ መቅረብ እንዳለበት ነው። ፍ/ቤቱ የቀረበውን መሐላ ቃሉን ተቀብሎ ሊመረምር እንደሚችልና የቀረበው የመሐላ ቃልና ማመልከቻው ለከሳሽ እንዲደርሰው ማድረግ እንደሚገባው ይደነግጋል። ፍ/ቤቱ የቀረበውን ለመከላከል ማስፈቀጃ ማመልከቻ እና መሐላ ቃል የተቀበለው እንደሆነ ተከሳሽ ሙሉ ክርክሩን እንዲያቀርብ የሚደረግ ሲሆን፣ ፍ/ቤቱ የቀረበውን ማስፈቀጃ ያልተቀበለ እንደሆነ ግን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.287 መሰረት ወዲያውኑ ለከሳሽ ፍርድ መስጠት እንደሚገባው ማየት ይቻላል። ይህ የተፋጠነ ሥነሥርዓት የክርክር አመራር

የሰዎችን የመከላከል የመሰማት የመደመጥ ሕገ መንግስታዊ መብትን በሚደፈጥጥ መልኩ መተርጎም እና ሥራ ላይ መዋል እንደማይገባው የሚያከራክር አይደለም።

በዚህ አግባብ አሁን ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ የአሁን አመልካች ባቀረበው ክርክር የብድር ውሉ የተደረገው በማስመሰል ነው። በመከላከልን የኮንዶሚኒየም ቤት ሽያጭ ውል በሕግ በተከለከለው የጊዜ ገደብ ውስጥ በመደረጉ ለተጠሪ መተማመኛ እንዲሆናቸው ይህን የብድር ውል ፈረምኩኝ እንጂ የተበደርኩት ገንዘብ የለም የሚል ነው። አመልካች ባቀረበው ክርክር ለተጠሪ የኮንዶሚኒየም ቤት በመሸጥ ገንዘብ ከመቀበሉ ውጭ በዚህ የብድር ውል ምንም ዓይነት ገንዘብ አልተቀበልኩም በማለት በመከራከር ላይ ይገኛል። ይህ ከሆነ ደግሞ የአሁን አመልካች እና ተጠሪ መከላከል የኮንዶሚኒየም ቤት ሽያጭ ውል ተደርጓል ወይስ አልተደረገም? ይህ የብድር ውል ከኮንዶሚኒየም ቤት ሽያጭ ውል ጋር ግንኙነት አለው ወይስ የለውም? ሁለት ውሎች አሉ ወይስ የሉም? የውሎቹ ቁርኝት ወይም ግንኙነት ምንድን ነው? የሚሉት ነጥቦች ከግራ ቀኛቸው በሚቀርበው ክርክርና ማስረጃ መመርመር የሚገባቸው ጉዳዮች ናቸው። ይህ ከሆነ ደግሞ የሥር ፍ/ቤቶች አመልካች የመከላከያ ክርክሩን እንዲያቀርብ ሊፈቅዱለት የሚገባቸው የሚያመለክት ነው።

ሲጠቃለል የሥር ፍ/ቤቶች በዚህ መሰረት አመልካች የመከላከያ መልስ እንዲያቀርብ በመፍቀድ ሙሉ የመከላከያ ክርክሩን እንዲያቀርብ በማድረግ ተገቢውን ማጣሪያ በማድረግ ወሳኔ መስጠት ሲገባው አመልካች ያቀረበውን የመከላከያ ማስፈቀጃ ማመልከቻ ውድቅ በማድረግ የሰጡት ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመባቸው ስለሆኑ የሚከተለው ተወስኗል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.234216 በ28/6/2008 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ እና ይህን ወሳኔ በማጽናት የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.176598 በ14/11/2008 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመባቸው ስለሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 /1/ መሰረት ተሸሯል።
2. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የተዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ በፍርድ ሐተታው በተመለከተው አግባብ መደበኛ የክርክር አመራር ሰርዓት ተከትሎ

የአሁን አመልካች የመከላከያ መልስ እና ክርክሩን እንዲያቀርብ በማድረግ፣ በሕጉ አግባብ ግራ ቀኛቸውን በማከራከር በማጣራት ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ እንዲሰጥበት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.343 /1/ መሰረት ተመልሶለታል።

3. የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ።
4. ግራ ቀኛቸው በዚህ ችሎት የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ።
5. ነሐሴ 11 ቀን 2008 ዓ.ም የተሰጠው የአፈጻጸም እግድ በዚህ ወሳኔ ተነስቷል። ይጻፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቅ/ሀ